

United States Holocaust Memorial Museum

Rozhovor s Pavlom Pavlišákom

RG-50.688.0019.02.02

Dobre, takže budeme pokračovať, máme zopár takých vecí, ktoré by sme si potrebovali aj vyjasniť a ešte zopár nejakých doplňujúcich otázok. Chcem sa vás najprv opýtať, vy ste počas tohoto nášho rozhovoru viackrát spomenuli pána Hudáka. Povedali ste, že keby tu bol teraz s nami pán Hudák, tak by nám vedel povedať, to bol kto, bol by spomenul mená... Kto je pán Hudák?

Tento pán Hudák tu...

Takže pán Hudák je...

Odkedy, odkedy sme sa zoznámili, tak... ja som toho pána Hudáka myslel.

Toho pána Hudáka, ktorý spolupracuje s nami?

Áno, áno.

S nami na tomto výskume?

Áno, áno.

Takže pán Hudák vás vlastne priviedol medzi nás, predstavil vás tomuto nášmu tímu výskumnému a takto ste sa vy dostali vlastne aj pred túto našu kameru.

Áno, áno.

Pán Hudák je náš lokálny spolupracovník. To na vyjasnenie, aby bolo jasné, že o kom hovoríme počas rozhovoru. Ďalšie meno tu mám, ktoré vy ste spomenuli počas rozhovoru a nie je nám celkom jasné, kto to bol. Povedali ste... spomenuli ste meno Graca.

Graca?

Áno, pán Graca.

Ja si nepamätám na meno... že by ja som bol spomenul... Graca?

Graca alebo Grac?

Asi sme sa nerozumeli, ja na... na meno Graca ja si nespomínam. Že by som ja bol povedal meno Graca?

Tuto upozornili ma...

A pri akej príležitosti to bolo asi?

Kolega nás upozornil, Nathan, že nebolo celkom jasné... že zachytil meno, ale že nebolo celkom jasné, o koho ide.

To Gra... nie, ja som... skutočne neviem – Graca. Graca... Ja veľa mien od toho pána Hudáka som zachytil, lebo on to má, a ja ich poznám, tie mená, lenže nepamätám, samo že by mi prišlo.

Aha.

Ale ako on spomenul, tak som už vedel, o koho sa jedná.

On vám to vždycky tak pripomenul meno a vy už ste vedeli, že...

Meno...

Hej.

Aj včera večer sme boli ešte, sme rozprávali tam o tých... napríklad ja som krajčír a tu bol krajčír, Šicer (Schitzer) sa volal, žid, Schitzer. Potom druhý už po... po... po navrátení, Horský tu robil ako žid. Také mená, ja som toto poznal, len to nepríde na rozum toto tak všetko, že.

Že vám to tak vyskočí v pamäti, keď vám niekto...

Hej, hej.

Pripomenie...

Napríklad tak ako ten Rosenwasser, čo mal ten pivovar, no toto som poznal, lebo som hovoril, i ten prípad na tom futbalovom ihrisku, a také... Tak to bol taký známy človek, tak také spoznám, tak tí... Ale toto, čo len sem tam začuje človek, to tak nepríde. Ale to Graca – neviem pri akej príležitosti. Graca... Možno dajako ináč, dajaké... Graca... Neviem.

Chcem sa ešte vrátiť aj k tomu, čo ste nám hovorili o tom sprievode k tomu transportu na stanicu, lebo chceli by sme si... v podstate sa vás opýtať, vy ste nám v tom prvom rozhovore, ktorý sme mali pred tými pár týždňami na konci júla, hovorili, že keď ste sa dívali na ten sprievod, že ste tam rozoznali tváre niektorých... také ako známe tváre v tom sprievode. Len ste si nevedeli spomenúť na mená.

No, no.

Je to správne, bolo...? Spomínate si na to takto?

Tak, tak, tak, hej.

Že tam boli teda nejakí ľudia, ktorí...?

Nemyslím, ale ja som nemyslel tých... tých... tých, čo ich brali tých židov, viete. Ale z tých, čo okolo toho pracovali.

Aha, z tých, ktorí ich tam viedli, z tých stráží?

Áno, áno, áno. Áno, áno. Áno. Z tých zo sprievodu – my sme aj dosť ďaleko boli od toho takže... ani ja neviem, lebo ja som sa až od pána Hudáka dozvedel, že tu boli zrazy, že tu z vonku s'ahovali tu, ja som o tom nevedel, až od neho som sa dozvedel toto.

Takže skôr ste rozoznávali tých, ktorí tam s nimi išli?

Áno, áno.

Len si nespomínate, ako sa volajú. Takže boli tam nejakí miestni z Bardejova.

Keď by som bol zbadal svojich susedov, tak hneď by som ich bol poznal, lenže také...

Hej. A vraveli ste tiež, že boli tam v rámci toho ich doprovodu, v rámci tých stráží, že tam boli aj ľudia, ktorí boli oblečení v civilných šatách.

Áno.

Je to tak správne?

Áno, áno.

Aj ste spomínali, že ste nevideli vojakov medzi nimi.

Ja neviem či to... vojakov... vojakov som... keď išiel ten sprievod okolo, tam vojaci nie, tam určite neboli, ale už keď boli u vagónov, tam boli už myslím nejakí vojaci tak. No ale my sme to dosť z diaľky pozorovali, hej, toto, ale tam myslím, že tam boli dajakí vojaci. Oni mali tie pušky.

Pamätáte si nejaké uniformy? Ktoré tam boli?

No jedine tie nohavice, tie takzvané rajtky, jak slovenskí vojaci nosili, to viete, s tými ovíčkami a s tými, tak podľa toho tak.

Nemecké uniformy tam neboli?

Nie, ja nemecké som nevidel, neviem, možno, že boli, ale ja som nevidel. Nie.

Takže tí, ktorí išli s nimi, ten doprovod, tí neboli ozbrojení, až tí vojaci na stanici.

Tí, tí civili nie... možno, že mal u seba nejakú zbraň, ale ináč nie tak. Ale ktorí boli uniformovaní, tí mohli mať tie zbrane.

A uniformovaní boli aj v gardistických uniformách?

Áno, áno.

A tí, ktorých vy ste tam rozoznávali, ako známe tváre v rámci toho doprovodu, tí boli v gardistických uniformách, alebo boli v civile?

V civile. V civile...

Tiež ste nám spomínali, že v tom sprievode tých židov, že ste tam videli veľa starších ľudí, detí, matky s deťmi, ale že tam neboli takmer žiadni mladí ľudia alebo mladí muži.

Tak, tak áno, presne.

Je to správne?

Áno, áno, áno. Údajne tých mladých vyexpedovali už skôr. Ženy, vraj dakde do Popradu, toto som počul, ja som aj z reči vedel, že nejaké ženy z Popradu, prvá zásielka že bola, hej, hej. Potom tí mladí muži dakde, údajne niekde na západnom Slovensku, v Senci alebo kdesi tam mali tam nejaký tábor bol, to je... To len z reči ja som už toto počul.

A to ste sa kedy dozvedeli?

Presne vtedy, keď sa rozprávalo, tak... Ja hovorím, ja len z tých rodinných, ináč také veci vonku, verejne sa nerozprávalo tak, jedine súkromne doma, no tak. Každý sa obávali vyslovovať tak verejne a tak.

A po oslobodení, keď ste sa už stretli s tými vašimi kolegami, ktorí aj boli z tých židovských rodín, rozprávali ste sa s nimi o tom, čo že sa dialo počas Slovenského štátu?

Ale hej, jedine s tým... ten... počkajte... jeden... dva... tri... to oni spolu sme robili, tak s nimi sme debatovali všelijaké veci tam tak, hej.

Hm.

To sme v jednom závode pracovali potom.

A kedy presne sa oni vrátili naspäť do Bardejova?

Jaj, kedy presne, ja neviem presne, ale myslím, že... ťažko povedať po nejakom čase, ale mesiac, dva alebo tak.

Mesiac po oslobodení?

Tak, ale nie je to zaručené.

Alebo po skončení, po skončení vojny?

Po skončení, hej...

Niekedy v lete to mohlo byť? Tak?

Nie, nie, to bolo ešte tam z jari, tak z jari.

Aha. Tisícdeväťstoštyridsaťpäť alebo...?

Áno, áno.

Hm.

Päť, keď už bolo po fronte. Toto...

Takže ako prešla forota, ako prešiel front tu, oni sa vrátili z tých svojich úkrytov?

Tak, tak.

Hm.

A údajne ešte... teda som, keď... keď boli my sme tam na stanici na kávu, tam pánovi Hudákovi oznámil jeden pán, že on vie o jednom úkryte, ktorý existuje ešte v mestu tu teraz.

Hm.

Takže to také... keď jak... keď to príde do reči, že jeden, druhý, to tak...

Hej.

To tak to...

Tak si ľudia pospomínajú tak navzájom.

Pospomínajú, a každý má niečo iné.

Hm.

Tak.

Vy ste tiež spomínali, že po oslobodení nie všetci Bardejovčania boli veľmi nadšení, že niektorí z tých židov sa vrátili...

No tak...

Že naj...

Tí, ktorí boli od začiatku proti nim, tak boli aj potom, to...

Hm.

To je jasné.

A spomínate si na nejaké také podrobnosti, ako sa to prejavovalo?

Ani podrobnosti nie, lebo ja nie som, nemal som prístup k tomu, že by také... zase len z tých rečí že... a údajne kvôli majetkom že nedostal, čo nechal alebo tak. Niektorí mali údajne dohody, že keď sa vráti, že im majetok odovzdá a tak...

A potom čo, neodovzdali?

A potom to už také bolo... tak nehnuteľnosti ako domy alebo tak, to zostalo, ale čo bolo medzi tým, dnu tak to...

Zariadenie a takéto veci?

Zariadenie a to, hej.

A aké reči niektorí ľudia viedli v tom období?

Aké... jedni tak, druhí tak.

Takí, čo teda neboli príliš nadšení tým návratom.

No tak nebolo im to, no, ale nemohli nič nejako sa prejavovať už vtedy, lebo začínala druhá éra, štyridsaťosemny rok a tak ďalej, už zase to bolo iné.

Doba sa zmenila.

Áno.

Ja vám chcem veľmi pekne poďakovať za tento náš rozhovor, podelili ste sa s nami o veľmi vzácne spomienky, spomienky, ktoré už teda naozaj málokto môže takto sprostredkovať. My si veľmi oceňujeme, že teda ste nám venovali svoj čas, že sme mohli zdokumentovať vaše zážitky, vaše pamäti pre budúcnosť, pre budúce generácie a použiť ich teda aj na vzdelávacie účely, to

nielen iba že budú ležať niekde v archíve, takže ešte raz vám chcem veľmi pekne poďakovať, za vašu ochotu, za váš čas.

To je tak viete, ja mám vnučky, už všetko vysokoškolské vzdelanie aj toto, a nahováram ich stále ešte aj teraz do Osvienčimu, že by som ich dostal do Osvienčimu na takú exkurziu alebo to. Nie, nie je záujem, ľahostajní sú takí, všetko, tá mládež, ako keby ani...

A vy by ste chceli, aby teda...?

Ja by som im chcel ukázať, ja som v tom Osvienčime bol párkrát.

Hm.

To som videl, no, a hovorím... ja hovorím, že taký Osvienčim by mali povinne... od strednej školy začať povinný predmet, že by vedeli žiaci že by to... to je strašné dačo, čo...

Aby sa na to nezabudlo?

Áno.

Hm.

To v tom Osvienčime sme videli, čo to vlastne je, keď tu... tu nebolo toto, tak odchádzali, údajne na prácu odchádzali, že im vytvorila nejaký štát alebo také a že tam budú žiť, že tam budú pracovať.

Hm.

To bola taká propaganda vtedy pre nich.

Hm. To bolo to, čo ste sa vy vtedy dozvedeli, že prečo oni odchádzajú?

Prečo odchádzajú, hej, také reči boli toto...

Hej.

Medzi nim aj možno niektorí boli spokojní, že idú.

Hm.

Také to bolo, že...

A potom sa ukázalo, že skutočnosť bola úplne iná.

Áno. Tak, je tak... škoda, že už je málo, málo už je nás takých, ja som tu napríklad bol s pánom Hudákom tam u jedného Bardejovčana, on má osemdesiat sedem alebo koľko, rozprával nejaké veci, ale ani ja sám som neveril tomu, čo rozprával. Že to už... už nie je... nezdá sa mi, aby to bola pravda, tak jak rozprával.

Hm.

Ale to nie je úmyselné, asi už pamäť vypadáva.

Hej, a každý si možno aj niečo iné pamätá, trochu ináč..

Trochu ináč, hej, a tak... No takže...

Ďakujeme veľmi pekne ešte raz za veľmi zaujímavý a veľmi hodnotný rozhovor.

Čo som vedel, to som...